

Doğu-Batı İlişkisinin Entelektüel Boyutu
Uluslar arası İbn Rüşd Sempozyumu
9-11 Eylül 2008-Sivas

Abdullah KAHRAMAN*

9-11 Eylül tarihleri arasında Sivas uluslar arası bir bilim ziyafetine sahne oldu. Zira bu tarihlerde “Endülüsün fakihi ve filozofu” unvanıyla anılan İbn Rüşd uluslararası bir sempozyumda bütün yönleriyle ele alınarak tartışıldı. Cumhuriyet Üniversitesi rektörlüğü ile İlahiyat Fakültesi dekanlığının işbirliği ile düzenlenen sempozyuma yurt içinden ve dışından çok sayıda bilim adamı iştirak etti. Yurtdışından iştirak edenler arasında Prof. Dr. Hasan Hanefi, Prof. Dr. Muhammed Abid el-Cabirî (tebliğ göndererek), Prof. Dr. Hasan Abdullatif eş-Şafii, Prof. Dr. Oliver Leaman gibi meşhur isimler de vardı.

Davetnamelerinde “Kurtuba’dan Divriği’ye” şeklinde oldukça manidar bir sloganın yer aldığı sempozyum C. Ü. Kampüsünde yer alan kültür merkezinin salonlarında açılış oturumu hariç, XVI oturum halinde gerçekleşti. Açılış oturumu düzenleme komitesi adına Doç. Dr. Bayram Ali Çetinkaya’nın yaptığı takdim konuşmasıyla başladı. Çetinkaya konuşmasında sempozyumun planlanması ve hazırlanmasına ilişkin aşamalardan ve öneminden kısaca bahsederek emeği geçenlere ve yardım eden kuruluşlara teşekkür ederek sözlerini bitirdi. Daha sonra söz alan C.Ü. Rektörü Prof. Dr. İlyas Dökmetaş, İlahiyat Fakültesi dekanı Prof. Dr. Ahmet Gökbel, Sivas valisi Veysel Dalmaz ve Belediye başkanı Sami Aydın da İbn Rüşd’ün ilmi kişiliğine vurgu yaparak böyle bir ilmi toplantının Sivas’ta yapılmasından duydukları memnuniyeti dile getiren kısa konuşmalar yaptılar. Açılış oturumunda Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu da kısa bir konuşma yaparak düzenleme heyetini ve katılımcıları kutladı ve sempozyumun başarılı

* Prof. Dr., Cumhuriyet Ü İlahiyat Fak. İslam Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. e-mail: a.kahraman69@hotmail.com

geçmesi yönündeki dilek ve temennilerini dile getirdi. Daha sonra sempozyumun diğer oturumlarına geçildi.

1. Oturumda Prof. Dr. Mehmet Bayraktar'ın başkanlığında "Doğu ve Batı Arasında İbn Rüşd" konusu ele alındı. Bu oturuma konuya ilişkin tebliğleriyle Hasan Hanefi, Oliver Leaman, el-Cabirî (tebliğ göndererek) ve Hüseyin Sarıoğlu katıldı. Bu oturumda en çok tartışılan husus İbn Rüşd'ün seküler bir filozof olup olmadığı oldu. Zira Leaman'ın İbn Rüşd'ün seküler bir filozof olduğunu söylemesi üzerine kendisine çeşitli itirazlar yapıldı. Bunun yanında Mehmet Bayraktar'ın "o dönemde İbn Rüşd seviyesinde birçok İslam filozofu bulunduğu için İslam dünyası bir doyuma ulaşmıştı, dolayısıyla İbn Rüşd çok ön plana çıkarılmadı" şeklindeki görüşü de tartışma konusu oldu.

2. Oturumda "İbn Rüşd'ün Yaşadığı Ortam ve Zihniyet Dünyası" başlığı ele alındı. Prof. Dr. Talip Özdeş'in yönettiği bu oturuma Mehmet Özdemir, Mehmet Azimli ve Kadir Canatan tebliğleriyle Eyüp Baş, İsmail Erdoğan, Mahmut Kaya ve Mevlüt Uyanık müzakereleriyle katkıda bulundular.

3. "Felsefe-Din İlişkisi" başlığını taşıyordu. Prof. Dr. Ali Akpınar'ın yönettiği bu oturuma İsmail Çalışkan, B.Ali Çetinkaya, Recep Alpyağıl ve İsmail Taş birer bildiriyle katıldılar. Oturumun müzakeresini İ. Hakkı Aydın üstlendi. Bu oturumda İbn Rüşd'ün din ile felsefeyi uzlaştırdığına hatta bunları sütkardeş ilan ettiğine dair görüşleri ele alındı.

4. "Varlık Düşüncesi" konusu etrafında şekillenen bu oturuma Prof. Dr. Baki Adam başkanlık etti. Kazım Sarıkavak, Nurten Gökalp, Hüseyin Aydoğdu ve Hatice Toksöz tebliğleriyle Kadir Çüçen ise müzakeresiyle iştirak etti.

5. "Din Felsefesi"nin konu edinildiği bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. Turan Koç yaptı. Aliye Çınar, Kazım Arıcan, Semahat Özgenç ve Veli Urhan'ın birer tebliğ sundukları bu oturumun müzakeresini Hüsamettin Erdem yaptı. Bu oturumda İbn Rüşd'ün akla verdiği değer ve bilgi kaynağı olması bakımından aklın yeri üzerinde daha çok tartışıldı.

6. "Aydınlanma ve Hıristiyan Teolojisi" başlığının tartışıldığı bu oturum Prof. Dr. Şinasi Gündüz'ün başkanlığında devam etti. Bülent Uğrasız, Hasan Akkanat ve A.Osman Kurt'un tebliğleriyle iştirak ettiği bu oturumun müzakeresini Ünal Kılıç'tı. İbn Rüşd'ün ehl-i kitaba özellikle de Hıristiyanlara yaklaşımına çeşitli vurguların yapıldığı bu oturumda İbn Rüşd'ün tanıtımında Aristo'nun eserlerinin şarihi kimliğinin öne çıkarılmasının yanlışlığı üzerinde de duruldu. Zira bu kimliğin İbn Rüşd'ün esas fonksiyonunu daralttığı hatta gölgelediği dile getirildi.

7. "Dini Nasların Tevili" başlığını taşıyan bu oturum Prof. Dr. Hayri Kırbaoğlu tarafından yönetildi. Veysel Güllüce, Enbiya Yıldırım ve Ahmet Yıldırım'ın tebliğ sunduğu bu oturumun müzakeresini Sadık Kılıç ve Sami Şahin üstlendi. Oturumda İbn Rüşd'ün tevil yöntemi üzerinde değişik açıklamalar yapıldı.

8. “Batı Düşüncesi ve İbn Rüşdcülük-I” şeklindeki başlık IX. Oturumun da konusu olmuştur. Bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. Zeki Özcan yaptı. Mehmet Bayraktar, Muammer İskenderoğlu ve Ali Asker Bal’ın tebliğleriyle iştirak ettiği oturumun müzakeresi Adnan Aslan tarafından yapıldı.

9. “Batı Düşüncesi ve İbn Rüşdcülük-II” başlığını taşıyan ikinci oturuma Prof. Dr. Kadir Çüçen başkanlık etti. Müzakereciliğini Celal Türer’in yaptığı toplantıya İbrahim Tatarlı, Süleyman Dönmez, Mustafa Tekin, Ali Durusoy ve Şenol Korkut tebliğleriyle iştirak ettiler.

10. “Metafizik” başlıklı oturum Prof. Dr. Recep Kılıç tarafından yönetildi. Bilgehan B. Tortuk, Hülya Yaldır, Kemal Sözen, Numan Aruç ve Ömer Bozkurt’un tebliğ sunduğu bu oturumun müzakeresi Zeki Özcan tarafından yapıldı.

11. “Tasavvuf ve Dil Felsefesi” başlığını taşıyan bu oturuma Prof. Dr. Ali Yılmaz başkanlık etti. Süleyman Uludağ, Kadir Özköse, M. Necmettin Bardakçı, Ö. Faruk Altıparmak ve Yusuf Doğan’ın tebliğleriyle iştirak ettiği bu oturumun müzakereciliğini Emrullah İşler yaptı. Özellikle İbn Rüşd’ün tasavvufla fazla ilgilenmediği şeklinde görüşlerin serdedildiği önceki bazı oturumlar bu oturuma ilgiyi artırmış oldu. Burada yapılan açıklamalarla tasavvufla ilgi eseri olmasa teorik olarak bu konuyla meşgul olduğuna dair güçlü kanıtlar bulunmasa da kendisinin aslında irfanî yönü bulunan bir zahit-filozof olduğuna vurgu yapıldı.

12. “İslam Hukuku ve Felsefesi” başlıklı bu oturuma aynı zamanda İstanbul Müftüsü olan Prof. Dr. Mustafa Çağrı başkanlık yaptı. Muharrem Kılıç, Abdullah Kahraman, Orhan Çeker, M. Nuri Güler, Sabri Erturhan ve İsrail Balcı’nın tebliğle iştirak ettiği bu oturumun müzakeresini Yunus Apaydın yaptı. Bu oturumda İbn Rüşd’ün hukuk düşüncesi, mukayeseli İslam hukukuna dair yazdığı Bidayetü’l-müctehid adlı eserinin önemi, tevil anlayışı, mezhep görüşlerini nakildeki isabet oranı ve savaş-cihad kavramlarına dair eleştirileri ele alındı.

13. “İrade Özgürlüğü ve Metodolojik Eleştiri” başlığını taşıyan bu oturuma Prof. Dr. Murtaza Korlaelçi başkanlık yaptı. İlhami Güler’in müzakereci olarak katıldığı bu oturuma Ramazan Altıntaş, Metin Özdemir, Hamza el-Bekri ve Halil İbrahim Bulut tebliğ sundular.

14. “Mantık Sistemi ve Kıyas” başlığını taşıyan bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. Tahir Yaren yaptı. İsmail Köz’ün müzakerecilik yaptığı oturumdaki tebliğ sahipleri Ahmet Kayacık, Hüseyin Çaldak ve İbrahim Çapak idi. Oturumda İbn Rüşd’ün kıyas yöntemine dair birbirini tamamlayan tebliğler ele alındı.

15. “Tıp” başlığını taşıyan bu oturumda Prof. Dr. Fahrettin Göze başkan olarak görev alırken, Ali Bakkal ve Deniz H. Belen birer tebliğ sundular. Diğer yönlerine ilaveten İbn Rüşd’ün tabip yönü de bu oturumda ele alındı.

16. Tüm sempozyumun genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı kapanış oturumunda Hasan Hanefi, Oliver Leaman, Sadık Kılıç, Hasan A. Şafii, Uluğ Nutku ve Yunus Apaydın birer değerlendirme konuşması yaptılar. Konuşmacılar sempozyumun başarılı geçtiğinden ve İbn Rüşd’e dair kapsamlı ve tahlili değer-

lendirmelerin yapıldığından bahsederek çok istifade ettiklerini ve düzenleme yetine ve katılımcılara teşekkürlerini dile getirdiler. Oturumun son ve kapanış konuşmasını İsmail Çalışkan yaptı. Konuşmasında katılımcılara ve sempozyuma maddi ve manevi katkı sağlayan şahıs ve kurumlara teşekkür eden Çalışkan, kültür şehri olan Sivas'ta böyle bir toplantıyı düzenlemenin isabetine bir kez daha vurgu yaptı ve toplantının başarılı geçtiğini dile getirdi.

Gerek Sivas'ın ilim ve kültür hayatına gerekse ilim dünyasına önemli katkılar sağladığını düşündüğümüz bu sempozyumda özellikle şu meselelerin altının çizildiğine şahit olduk: İbn Rüşd sadece çağına ışık tutan bir filozof, entelektüel, hukukçu ve tabip değildir. Onun özellikle felsefe-din bağlamında ortaya koyduğu yaklaşımlar ve model son derece olumlu ve aynı zamanda çağlara dayanıklı unsurlar taşımaktadır. O bu iki yapının asla birbirine zıt olmadığını aslında aynı kaynağa irca edilebilecekleri için birbirlerini tamamladıklarını, dinsiz felsefenin ve felsefesiz dinin daima eksik taraflarının bulunduğunu dile getirmiş ve bunları sütkardeş ilan etmiştir. Dini metinlerin yorumlanmasında tutarlı bir tevil anlayışına sahip bulunan İbn Rüşd insanların kapasitesine göre hitap etmekten yana olmuş ve entelektüel birikimi bulunmayanların kaldıramayacakları meselelerle muhatap edilmemeleri yönünde bir tutum benimsemiştir. O, Aristo'nun eserlerini sadece yorumlamakla ve şerh etmekle kalmamış bunları İslam dininin ve dünyasının yararına kullanmayı da hedeflemiştir. Felsefeyle yoğun ilgisi asla dindarlığına ve Müslüman bir entelektüel olmasına olumsuz etki etmemiş, aksine iman ve irfanına olumlu katkılar sağlamıştır. Felsefeye derin vukufiyeti, filozofları tekfir eden Gazali'yi esaslı bir şekilde eleştirme imkânı vermiş ve onun aslında filozofları tam olarak anlamadığını ileri sürmüştür. Mukayeseli İslam hukuku konusunda oldukça özgün bir esere imza atan İbn Rüşd bu konuda kendinden önce bu konuda yazılan eserleri aşmış kendinden sonrakilere de iyi bir örnek bırakmıştır. Eserinde mukayese yelpazesini geniş tutarak fikhî konulardaki ihtilafın gerçekten rahmet olduğunu ortaya koymuştur. Fikhî meseleleri ele alırken felsefeci oluşunun rahatlığı ve meselelerin ruhunu kavramışlığı dikkati çekmektedir ki, Y. Apaydın'a göre onun bu rahatlığının ve üslubunun altında fikhin şifresini çözmüş olması yatmaktadır. O, halkın içine fazla girmeyip ilim muhitlerinde dolaşmaktan daha çok zevk almış ve hayat tarzını bu şekilde oluşturmuş olsa da halka rağmen ve kendi fildişi kulesinde yaşayan bir filozof olmamıştır. Gerek fakihliği ve gerekse kadılığı sayesinde halkın problemleriyle yakından ilgilenmiş ve onlara çözüm üretmeyi vazife edinmiştir. Tasavvufu teorik manada ilgisi görülemezse bile aslında o, tasavvuf ve irfanı içselleştirmiş ve pratize etmiş bir âlim portresi çizmektedir. Bütün ele alınan ve alınamayan yönleriyle İbn Rüşd İslam dünyasına ve dünyaya hala söylenecek sözü olan bir derinlik ve özellik taşımaktadır. O, doğuyla batıyı entelektüel bir noktada buluşturan, Kurtuba'dan Sivas'a ve hatta Divriği'ye ışık tutan bir filozof olduğunu bu sempozyuma gösterilen ilgiden de fiilen ifade ve ispat etmiştir.